

Bronislaw Malinowski

Oče v primitivni psihologiji.

Besede in dela v pričevanju

Četudi se domačinom, ko sem se pogovarjal z njimi o problemih okoli spočetja¹, nisem nikoli bal postaviti glavnega vprašanja ali izsiliti njihovega stališča tako, da bi temu stališču ugovarjal, sem bil nekoliko presenečen nad tem, kako ostro so nasprotovali stališču, ki sem ga zagovarjal sam, stališču, ki se je spremenilo le ob naveličanosti in z nenadno, toda neprepričljivo vdajo. Šele pozno med mojim bivanjem pri Trobriandcih sem odkril, da nisem ne prvi ne edini, ki se je lotil tega področja domačinskega verovanja. V tem napadu so me prehiteli misijonarski učitelji. Govorim zvečine o nebelcih, ker ne vem, kakšno je bilo stališče enega ali dveh belih misijonarjev na Tro-

---

¹ Tema "deviškega rojstva" (virgin birth) je antropologe zaposlovala že od 19. stoletja naprej, še zlasti potem, ko je Roth objavil svoje zapiske iz Queenslanda in Malinowski s Trobriandskih otokov (pregled polemik in bibliografijo gl. v. Edmund Leach, "Virgin birth", **Proceedings of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland for 1966**, opomba 1 in bibliografija); Malinowski je svojo interpretacijo večkrat spreminjal, verovanja, ki jih predstavlja v tej knjigi in s katerimi so se antropologi tako zavzeto ukvarjali, so tale: Ko človek umre, se njegov duh za nekaj časa preseli na Otok smrti, potem pa se vrne na zemljo. Skozi glavo (ali, po manj avtoritarnem stališču, skozi vagino) stopi v žensko telo, kjer se hrani s krvjo - zato ženske med nosečnostjo ne menstruirajo. Ker device ne morejo zanositi, je spolni akt kajpada nujen, toda njegova vloga je "mehansko širjenje". Odpre žensko vagino in naredi prostor za otroka. Semenska tekočina pri procesu ni pomembna.

obriandskih otokih, tisti pa, ki so bili tam hkrati z mano, so službovali le kratek čas in se niso spuščali v take nadrobnosti. Vsi moji domačinski informanti so mi pritrdili, potem ko sem odkril, da se za nauk in ideal očetovstva in za vse, kar ta ideal podpira, zavzemajo nebeli krščanski učitelji. Če vzamemo nauk boga očeta in boga sina, žrtev edinega sina, sinovsko ljubezen do stvarnika - vse to pade malce v prazno v matrilinarni družbi, kjer je odnos med očetom in sinom po plemenskem pravu odnos med tujcema, kjer je vsaka osebna zveza med njima zanikana in kjer so edine dolžnosti povezane z materino linijo, in potem se ne moremo čuditi, da je očetovstvo prva nova rešnica, ki jo morajo sprejeti v krščansko vero spreobrnjeni kristjani. Sicer bi bilo treba idejo trojice prevesti v matrilinarnne izraze in govoriti bi morali o bogu-*kadala* (materinem bratu, ujcju) in bogu-sestrinem sinu in božjem *baloma* (duhu). Misionarji si tudi iskreno prizadevajo širiti spolno moralo, kakor jo mi razumemo, pri kateri je neizogibna ideja o spolnem aktu, ki ima resne posledice za družinsko življenje. Še več, vsa krščanska morala je močno povezana z institucijo patrilinarnne in patriarhalne družine, kjer je oče progenitor in gospodar gospodinjstva. Skratka, religija, katere dogmatsko bistvo temelji na sveti

*Kot še nekaj drugih debat, je tudi ta, ki se je zlasti razbohotila v letih 1968-69 po straneh revije **Man**, več povedala o stanju v antropologiji kot o samem pojavu. Nastala sta dva tabora, eni so zagovarjali mnenje, da nekateri "divjaki" res ne poznajo fizioloških okoliščin spočetja, povezanih z moškim deležem (in si s tem lajšajo Ojdipov kompleks), drugi, med njimi zlasti vehementni Leach, so menili drugače: "... zanimiva se mi ne zdi toliko nevednost aborigenov kolikor naivnost antropologov. Očitno je, da bi zahodnoevropski akademiki zelo radi verjeli, da morajo **druga ljudstva** verjeti v različice mita o brezmadežnem spočetju. Če **mi** verjamemo v take stvari, smo verni: če pa vanje verjamejo **drugi**, so idioti..." Članek Leach konča s štirimi točkami, ki jih tukaj zaradi splošne uporabnosti navajamo v celoti:*

"1. Antropološke teorije nam pogosto povejo več o antropologih kot pa o njihovih temah.

2. Ostanimo skeptični in pozitivistični. Poskusimo videti povezave med dejstvi, kakršne poznamo. Ne vnašajmo magičnih kavzalnih razlag od zunaj.

3. Čas je, da dokončno opustimo tradicionalno razlikovanje med neumnostjo divjakov in teologijo civiliziranih ljudi. Zgodbe o nepoznavanju očetovstva med primitivnimi ljudstvi so iste vrste kot zgodbe o deviških rojstvih bogov v tako imenovanih višjih religijah. V nobenem primeru tisti, ki zgodbe pripovedujejo, niso bedaki. Če hočemo take zgodbe razumeti, se jih moramo lotiti vseh skupaj kot različic na eno samo strukturno temo.

4. Če hočejo antropologi upravičiti trditev, da so raziskovalci komparativne religije, morajo zavreči svojo dobro vzgojo. Doslej so pokazali izjemno izbircnost glede analize krščanstva ali judaizma, religij, v kateri so sami ali njihovi tesni prijatelji globoko vpleteni. Rothov Bulletin No. 5 o aborigenih iz Severnega Queenslanda je bil zanimiv etnografski dokument; zanimiv etnografski dokument je tudi prvo poglavje Matejevega evangelija. Resni antropologi bi se morali enako ukvarjati z obema deloma; oba sta pričevanji teološke doktrine." (Op. prev.)

zvezi očeta in sina in katere morala stoji ali pade z močno patriarhalno družino, mora kajpada še naprej prikazovati očevsko vez močno in trdno, in sicer tako, da najprej pokaže, da ima naravne temelje. Tako sem odkril - šele med tretjo ekspedicijo na Novo Gvinejo - da so bili domačini nekako ogorčeni nad tem, da so jim pridigali nekaj, kar se jim je zdelo nesmiselno, in da sem se celo jaz, ki sem tako "nemisijonarski", zapletal z isto jalovo temo.

Ko sem to odkril, sem navadno pravilen fiziološki pogled imenoval "misijonarsko mišljenje" in sem domačine spodbujal, da so ga komentirali ali mu nasprotovali. Tako sem dobil nekaj svojih najmočnejših in najjasnejših izjav, med katerimi jih bom nekaj navedel.

Eden mojih najinteligentnejših informantov Motago'i je vzklivil kot odgovor na delno arogantno trditev, da imajo misijonarji navsezadnje prav:

Gala wala, isasopasi, yambwata
 nikakor ne, lažejo, zmerom
yambwata nakubukwabiya momona
 zmerom neporočena dekleta semenska tekočina
ikasewo litusi gala
 do roba polna njihovih otrok ni.

V svobodnem prevodu to pomeni: "Nikakor ne, misijonarji se motijo; neporočena dekleta imajo kar naprej spolne odnose in vendar nimajo otrok."

Motago'i v jedrnatem in slikovitem jeziku izraža mnenje: če bi bil spolni odnos vzročno povezan s produkcijo otrok, bi morala imeti neporočena dekleta otroke, saj imajo precej bolj bogato spolno življenje kakor poročene - težava in uganka, ki v resnici obstaja, kot bomo videli pozneje, s katero pa naš informant rahlo pretirava, saj neporočena dekleta zanosijo, le da niti približno tako pogosto, kot bi pričakoval nekdo, ki verjame "misijonarskemu pogledu". Med istim razgovorom sem ga potem vprašal, kaj potemtakem povzroči nosečnost: "Kri na glavi naredi otroka. Semenska tekočina ne naredi otroka. Duhovi ponoči prinesejo otroka, ga dajo na ženske glave - povzroči kri. Potem po dveh, treh mesecih, ko kri (se pravi, menstrualna) ne pride ven, vejo: 'Oh! Noseča sem.'"

V Teyavi mi je informant v podobnem pogovoru dal več izjav, med katerimi navajam dve najbolj spontani in prepričevalni. "Sama kopulacija ne more proizvesti otroka. Dekleta kopulirajo noč za nočjo leta in leta. Noben otrok ne pride." V tej izjavi je isti argument, podprt z empirično evidenco, da večina deklet, čeprav imajo redne spolne odnose, ne zanosi. Isti informant je dal še eno izjavo: "Pravijo, da semenska

tekočina naredi otroka. Laž! V resnici duhovi prinesejo (otroke) ponoči.”

Te izjave so zadosti jasne, in prav tako jasne so bile tiste, ki sem jih navedel na začetku tega pogovora in med njim. Toda mnenje je navsezadnje zgolj akademski izraz verovanja, katerega globino in zanesljivost je mogoče meriti z vedenjskim prekusom. Za južnomorskega domačina so tako kot za evropskega kmeta domače živali, tj. prašiči, najbolj cenjeni in spoštovani člani gospodinjstva. In če je mogoče njegovo resno in iskreno prepričanje razbrati iz česa, potem ga je mogoče razbrati iz njegove skrbi za blaginjo in kvaliteto njegovih živali. Južnomorski domačini si še posebej prizadevajo, da bi imeli dobre, močne in zdrave prašiče in prašiče dobre pasme.

Glavna razlika, ki jo v tem delajo, je razlika med divjimi ali divjinskimi prašiči in udomačenimi vaškimi prašiči. Vaški prašič velja za veliko poslastico, medtem ko je v Kiriwini meso divjinskega prašiča eden glavnih tabujev za pomembne ljudi, tabu, do katerega čutijo iskreno grozo in gnus. Vendar pa dovolijo domačim svinjam, da se pasejo po robu vasi in po divjini, kjer se lahko svobodno parijo z divjinskimi prašiči. Na drugi strani pa kastrirajo vse vaške prašiče, da bi izboljšali njihovo meso. Tako, kajpada, vsa progenitura v resnici izvira iz divjih merjascev. Vendar pa domačini niti najmanj ne slutijo, da gre za tak proces. Ko sem rekel enemu izmed poglavarjev: “Jeste potomca divjega prašiča,” je to razumel kot slab vic, saj smešenje hranjenja z divjim prašičem pri Trobriandcih dobrega rodu in položaja ne velja za okusno. Nikakor pa ni razumel, kaj sem v resnici mislil.

Ko sem v nekem pogovoru neposredno vprašal, kako se prašiči plodijo, sem dobil odgovor: “Svinja sama plodi”, kar je kratko malo pomenilo, da v razmnoževanje domačih živali ni vmešan *baloma*. Ko sem naredil primerjavo in poudaril, da odojke prinesejo njihovi *baloma*, jih nisem prepričan, in bilo je jasno, da njihovo zanimanje za to temo in podatki, ki jih daje tradicija, ne zbuja nobenega zanimanja za prokreacijo prašičev.

Zelo pomembna je bila izjava, ki so jo spontano proizvedli, da bi zanikali vsako možno sklepanje, da se prašiči razmnožujejo s spolnim odnosom. Motago'i je pritegnil mojo pozornost: “Vsem prašičem odrežemo testise. Ne kopulirajo. In vendar svinje rojevajo.” Ni vedel za možne grehe divjinskih prašičev. Ob neki drugi priložnosti sem domačinom navedel kot primer kozji par, kozo in kozla, z otoka, ki ju je pred kratkim uvozil neki trgovec. Ko sem vprašal, ali bi koza imela mladiče, če bi kozla ubili, so bili prepričani: “Leto za letom bi imela mlade.” Trdno so prepričani, da bi to, da je samica popolnoma odrezana od vsakega samca svoje vrste, nikakor ne vplivalo na njeno plodnost.

Bistven preskus so bili tudi pred kratkim uvoženi evropski prašiči. V čast prvega trgovca, ki jih je pripeljal, pokojnega Micka Georgea, pravega homerskega Grka, jim domačini pravi-jo *Bulukwamiki* (Mickovi prašiči) in enega od njih zamenjujejo za pet do deset domačih prašičev. Ko pa si enega nabavijo, niti malo ne poskrbijo za to, da bi se samica parila s samcem iste superiorne rase, četudi bi to zlahka uredili. V nekem trenutku, ko so imeli več odojkov evropske rase, so kastrirali vse samce. Ko jim je beli trgovec to očital in povedal, da so si s tem poslabšali vse pleme, ga kratko malo niso mogli razume-ti, in po vsem področju še zmerom dopuščajo svojim dragoce-nim evropskim prašičem, da se mešajo z drugimi.

V članku, ki je bil objavljen leta 1916 v **Journal of the Anthropological Institute**, dobesedno navajam izjavo enega izmed svojih informantov, ki se je nanašala na prašiče: "Kopulira-jo, kopulirajo, in potem samica rodi." To izjavo sem dobil zgodaj med terenskim delom na Trobriandskih otokih. V članku sem ko-mentiral: "Tako se zdi, da kopulacija tukaj velja za *u'ula* (vzrok) nosečnosti." To moje mnenje, četudi v kvalificirani obliki, ni točno. Med prvim obiskom na Trobriandskih otokih, po katerem sem napisal članek, se v resnici nisem poglobil v živalsko prokre-acijo. Natančne izjave domačina, ki jo navajam zgoraj, v luči naknadne popolnejše informacije ne moremo razumeti, kot da vsebuje kakšno vednost o tem, kako se prašiči v resnici razmno-žujejo. Kratko malo pomeni, da je odpiranje² nujno tako pri živa-lih kot pri ljudeh. Prav tako implicira, da v domačinski tradiciji živali glede tega - kakor glede marsičesa drugega - niso pod-rejene istim kavzalnim odnosom kot človek. Pri človeku duhovi povzročijo nosečnost; pri živalih - se pač zgodi. Trobriandci pri-pisujejo vse človeške bolezni čarovništvu, živalska bolezen - pa je le bolezen. Ljudje umirajo zaradi izjemno močne zle magije; živali - kratko malo umrejo. Vendar pa bi bilo popolnoma nepravilno, da bi to razumeli, kot da domačini pri živalih poznajo naravne vzroke za oploditev, bolezen, smrt; medtem ko za ljudi to ved-nost skrivajo za animistično superstrukturo. Resnični povzetek domačinskega pogleda je, da njih toliko bolj zanimajo človeške zadeve, da sestavijo posebno tradicijo o vseh zadevah, ki so za ljudi življenjsko pomembne, medtem ko pri živalih stvari jemljejo take, kakršne so, ne da bi jih poskusili pojasnjevati, pa tudi ne da bi imeli pogled v resničen naravni potek.

Njihov odnos do lastnih otrok tudi priča o njihovem nepoz-navanju vzročne povezave med spolnim aktom in nosečnostjo,

² *Dilation*: Malinowski drugje (*Sexual Life of Savages*, 1932) pravi, da ima spolni odnos pri Trobriandcih eno samo funkcijo, "mehanično dila-tacijo, odprtje" - odpre žensko vagino in naredi prostor za otroka. Op. prev.

ki iz njega izhaja. Moški, čigar žena je zanosila med njegovo odsotnostjo, bo to dejstvo in otroka mirno in vedro sprejel in prav nobenega razloga ne bo videl, da bi jo osumil za prešuštvo. Eden izmed mojih informantov je navedel svoj primer, da bi to ponazoril, in mi povedal, da je po enoletni odsotnosti doma našel novorojenca. To mi je povedal popolnoma prepričljivo in kot končni dokaz resnice, da spolni odnos nima nič skupnega s spočetjem. Zapomniti si moramo, da noben domačin ne bo hotel nikoli načenjati nobene teme, ki bi utegnila biti povezana s še tako drobnim dvomom o ženini nezvestobi. V glavnem ni nikoli nobenega namiga na njeno spolno življenje, ne bivše ne zdajšnje. Na drugi strani pa se svobodno razpravlja o ženini nosečnosti in rojevanju.

Drug primer govori o domačinu z majhnega otoka Kitave, ki je po dveletni odsotnosti z zadovoljstvom ugotovil, da ima doma nekajmesečnega dojenčka in ni mogel nikakor razumeti posmeha in namigov, ki so jih nekateri belci indiskretno naslavljali na krepost njegove žene. Veliki mornar ter čarodej s Sinakete in moj prijatelj Layseta je v svoji pozni mladosti preživel dolgo časa na otokih Amphlett. Ko se je vrnil, je ugotovil, da sta se med njegovo odsotnostjo ženi rodila drug za drugim dva otroka. Zelo rad ju ima in rad ima ženo, in ko sem za njegovim hrptom razpravljaj o tem, namigujoč, da vsaj eden od njiju ne more biti njegov, moji sogovorniki niso razumeli, kaj s tem mislim.

Tako nam ti primeri kažejo, da bo oče otroke, rojene v zakonu med njegovo daljšo odsotnostjo, priznal kot svoje, saj so z njim v socialnem odnosu otrok-oče. Poučna vzposrednica so zgledi otrok, rojenih zunaj zakona, pri katerih bi bilo za nas jasno, kdo je fiziološki oče, saj je bilo razmerje tako ekskluzivno kot poroka. V takem primeru moški ne bo priznal otroke kot svoje, še več, ker je za dekle nečastno pred poroko pričakovati otroka, ji utegne poroko odreči. Za to sem imel dober zgled. Eden mojih zgodnjih informantov Gomaya je imel razmerje z dekletom po imenu Ilamweria. Živela sta skupaj in sta se nameravala poročiti. Zanosila je in rodila deklico, nakar jo je Gomaya zapustil. Bil je prepričan, da ni imela nikoli zveze s kakšnim drugim fantom. Če bi mu kakršno koli vprašanje glede fiziološkega očetovstva prišlo na misel, bi sprejel otroka za svojega in se poročil z njegovo materjo. Toda v skladu z domačinsko miselnostjo se kratko malo ni spuščal v vprašanje očetovstva. Bilo je dovolj, da obstaja predzakonsko materinstvo, ki velja domačinom za zavrženo. Za Gomayo je bilo to dovolj, da se je odpovedal poročnim načrtom s tem dekletom.

Tako kot pri otrocih, rojenih poročeni ženski, soproj te ženske velja za očeta *ex officio*, tako pri neporočenem dekletu ni "otrokovega očeta". Če si prizadevate odkriti, kdo je fiziološki oče takega otroka, za domačina kratko malo govorite nesmisel.

Oče je definiran socialno, in da bi bilo možno očetovstvo, mora biti poroka. V skladu z eno teh nedoslednosti v tradicionalnem občutenju nezakonski otroci, kot smo že rekli, veljajo za materino neustrezno ravnanje. Seveda s tem ni povezana nikakršna spolna krivda, toda za domačina je narobe kratko malo to, kar je zoper navado. In ni v navadi, da ima neporočeno dekle otroke, četudi je v navadi, da ima toliko spolnih odnosov, kolikor jih hoče. Če vprašaš, zakaj to velja za slabo, ti bodo odgovorili:

Pela gala tamala, gala taytala bikopo'i.

Ker ni očeta njemu, noben moški ne bo vzel v roke.

“Ker otrok nima očeta, ga ne bo noben moški vzel v naročje.” V tej izjavi je pravilna definicija izraza *tamala* jasno izražena: *tamala* je materin soprog, moški, katerega vloga in dolžnost je, da vzame otroka v naročje in da soprogi pomaga pri njegovi negi in vzgoji.

Prevedla Zoja Skušek

Ne bom razpravljaj, kako je [ženska zvestoba,] nastala in kako se je tekom tisočletij razvijala iz prvotnih človeških agamičnih razmer, navedem naj na kratko samo dejstvo, da so sramežljivost, čistost in zvestoba, če tudi privzgojene in priučene in pozno priborjene vrline, vendar jedino-le mogoče v narodih, stoječih na vrhuncih kulture. Končno se da pripraviti o tem, jeli postal svet tekom stoletij nrajnejši ali ne, brezdvomno pa je postal spodobnejši (*gesitteter*). Navzljic vsemu temu pa se le ne dajo prikriti povsem diference obeh spolov, katere spolsko-individualne pa seveda zopet niso slučajne, ampak temelje v razlikah njihovega fizijologičnega življe-

nja. Moški zasnubi vsak čas lahko večje število žensk, a žena kot mati skoro celo leto ne more iz pred- in po porodnih vzrokov biti soproga. Ženski mora biti na tem, da preskrbi sadu svojega telesa trajnega očeta, sebi zvestega skrbnika, vseh teh težav pa moški nima. Očetovsko pravo, oziroma dejstvo, da se oče sploh briga za svoje otroke, razvilo se je v človeštvu stoprav jako pozno. Iz podanih točk pa sledi, da je mož *poligamičen*, mnogoženstvu prijazen, žena pa *monoandrično* čuteča, t. j. oklepajoča se samo jednega moža.

Dr. Ivan Robida, “Ženska duša”, *Slovenski narod*, 1902, št. 74-90.